

ALTFEL DESPRE ZAMFIREȘTI

Alături de satisfacțiile profesionale și intelectuale, cei peste patruzeci de ani de muzeografie mi-au oferit și bucuria de a mă ști printre puținii focșăneni cărora viața și meseria de-a deschis, chiar și numai în parte, porțile unei lumi aruncată cu brutalitate în subsolul istoriei.

Pătrundeam într-o lume necunoscută pentru un ins provenit și crescut într-un alt mediu social, într-un alt timp istoric și politic. Pătrundeam într-o lume cu rădăcini în familii de domnitori și dregători din miez de secol XVIII, de cărturari și oameni politici ai sfârșitului de veac XIX și din prima jumătate a secolului al XX-lea. Câteva nume de familii cărora le-am trecut pragul îmi stăruie încă în minte: Cantacuzino, Mavrocordat, Florescu, Rosetti, Sculy Logotheti, Tătărescu, Negropontes, Săveanu, Apostoleanu, Longinescu, Mehedinți, Giurescu.

Dar cele mai stăruitoare, cu ecouri vibrând încă, rămân amintirile cu nenumăratele clipe trăite în ambianța familiilor arhitectului Ion Mincu și Duiliu Zamfirescu.

Încă resimt căldura cu care m-au primit urmașii marilor cărturari focșăneni, devenisem, desigur, păstrând limitele, un apropiat, un prieten în fața căruia se destăinuiau fără teamă, fără reținere.

Chiar estompate de scurgerea timpului, clipele petrecute alături de Maria Băbeanu, fiica arhitectului Ion Mincu, de Henriette Mandrea, fiica scriitorului Duiliu Zamfirescu, de nepoții acestuia Duiliu Al. Zamfirescu și Îndeosebi, Lascăr Al. Zamfirescu au rămas cuibărite undeva în adâncul memoriei.

Dincolo de emoția, de curiozitatea și bucuria cu care pășeam pragul caselor lor, a fost trăirea unor adevărate și profunde momente de desfătare spirituală și intelectuală. Pătrundeam într-o lume necunoscută, voit ascunsă și deformată de regimul politic în care trăiam.

Era o lume dominată de o vastă și solidă formație culturală, desăvârșită în școlile și universitățile italiene și franceze, de un rafinament greu de exprimat în cuvinte, afișată cu o rară modestie, atât de firească intelectualului de mare ținută și înălțare spirituală. Nici o secundă, în desele discuții avute, nu m-au lăsat să simt diferența dintre ei și mine, venit dintr-un alt mediu social, format la un liceu cu trei clase, de tip sovietic, al anilor 1953-1956, la o facultate de litere cu Arghezi și Blaga la index, cu A. Toma și Al. Jar dominanți, ca să dau doar un exemplu semnificativ.

Cum motivul vizitelor mele era umplerea golului din patrimoniul muzeal, aflat la începuturile constituirii sale, cu mărturia rămase de la aceste personalități culturale focșănene, firesc, cele mai dese și prelungite în ani și chiar decenii întâlniri le-am avut cu Maria Băbeanu și Lascăr Al. Zamfirescu. Cel din urmă a fost și este încă depozitarul unui adevărat tezaur de documente, fotografii, manuscrise, obiecte rămase de la întreg arborele genealogic al familiei Mincu-Zamfirescu-Rosetti-Mandrea-Râmnicănean. Multe dintre acestea sunt acum în patrimoniul muzeului vrâncean.

În discuții, relația mărturie-achiziție-preț își pierdea ușor importanța. Toate mărturiile achiziționate aveau un preț aproape modic, abia dacă acopereau câte ceva din costurile existenței

lor zilnice. Totul și toate se legau în jurul obiectului, fotografiei, scrisorii, cu amănunte din viața personalității, cu amintiri și reflecții. Mărturiile prindeau viață, culoare, sentiment, valoare. De fiecare dată se ajungea la omul, fie el Ion Mincu, Duiliu Zamfirescu ori Alexandru D. Zamfirescu, cu înfățișarea, ținuta, preocupările, pasiunile, obiceiurile și trăirile lui. Pătrundeam, astfel, în universul familiei Zamfireștilor, chiar în intimitatea lor.

Răsfoind *Jurnalul de front (1916-1918)*, încă inedit, al diplomatului și scriitorului Al. D. Zamfirescu, o parte din scrisorile acestuia, rândurile primite de mine de-a lungul timpului de la Lascăr Al. Zamfirescu, multe clipe le-am re trăit aievea și-n minte a încolțit ideea de a reda scrisului câte ceva din universul familiei, prezentat sumar și complementar în exegeze. De aici și credința că rândurile așternute mai jos au și sens, și justificare.

Cum în *Jurnalul de front* am reîntâlnit un personaj despre care îmi vorbise atât de mult Lascăr Al. Zamfirescu când răsfoiam împreună albumul de fotografii al familiei – calul Micu și cum, despre relația om-cal, păstrată generație de generație, îmi scrisese cândva, am crezut că pot încropi câteva rânduri care pot sau nu să trezească interes.

Această minunată ființă – calul – devenise o pasiune, de la scriitor până la nepoți, toți privind-o nu ca pe un mijloc de desfătare, ci, pur și simplu, ca o splendidă și sensibilă creație a naturii, ca prieten și tovarăș de drum pe cărările vieții.

Am căutat-o și am regăsit-o în scrisorile de familie, în fotografii, în jurnal, în relatări, în amintirile urmașilor.

În rândurile pe care mi le-a trimis, însoțind copia dactilografiată a jurnalului tatălui său, ca o încercare de introducere la acesta, Lascăr Al. Zamfirescu scria: „Aș mai vrea să vorbesc despre una din pasiunile tatălui meu, atât de acaparatoare ca și muzica, dar mai neașteptată: calul. Nu am spus caii, spre a nu se înțelege cursele de cai“.

Trădându-și discret aceeași înțelegere a acestei ființe, ca o tradiție familială, Lascăr Al. Zamfirescu ținea să noteze: „de ce n-ar fi estetică pură... coama unui cal în vânt sau perfecțiunea mușchilaturii unui cal în galop sau chiar privirea atât de înțelegătoare sau vitează a unui cal arab.“

Și mai departe: „Iată povestea legăturii dintre cal și tatăl meu. În copilărie, când era la Roma, tatăl său, Duiliu, i-a cumpărat o trăsucă cu un cal cu care, împreună cu sora sa (Henriette Mandrea n.n.) colinda aleile din parcul Pincio. După ce-și termină studiile sau chiar în vacanță, venea adesea la via din Vârteșcoi sau Faraone, lângă Odobești, unde marea lui plăcere, cum îl arată fotografiile vechi, este tot călăria.

Revenit de la Sorbona, ca voluntar în campania 1913, iar apoi ca sublocotenent de legătură în Artilerie (1916-1917), va trăi practic timp de doi ani călare, parcurgând uneori 70 km pe zi și mai mult, ușor de constatată din manuscrisul prezentat aici. Se pare că atunci se statornicește această prietenie între om și animal, când, singur în noapte, stă de vorbă cu calul său sau când, prin ploaia de obuze, galopul calului, istovit de puteri, îl scapă teafăr la marginea pădurii, salvându-i viața“.

Doar cu succinte comentarii, ca elemente de legătură, lasă să glăsuiească documentul – *Jurnalul de front* al lui Alexandru Duiliu Zamfirescu:

„Călătoresc, azi, pe calul pe care statul îl dă fiecărui ofițer de rezervă din artilerie“, scrie el în primele pagini ale jurnalului. „Este un armăsar de reproducere – aparținând depozitului din Focșani – care n-a fost niciodată potcovit și cu atât mai puțin dresat pentru călărie! Acestea sunt vicisitudinile datorate celei mai curioase instituții, legea noastră a «rechizițiilor». Nechează la fiecare moment, se ridică în două picioare și își scutură cu disperare încărcătura care trebuie să i se pară tiranică. Soarele coboară spre București în timp ce «Mihai» și cu mine intrăm în zona muntoasă a Cislăului.“

În nota din josul paginii ne lămurește cine este «Mihai»: „Căci i-am ales focusului meu prieten (n.n.) numele marelui nostru voievod, pe care nume îl pricepe, judecând după urechile ciulite“. (p. 10).

Ajungând în noapte, în satul Broasca, află că Divizia și Comandantul ei, generalul Costescu, înaintaseră până la Întorsura Buzăului. Știrea îl bucură „căci dovedește că nu ne lovim de rezistența maghiară, cu iuțeala asta vom fi în curând la Sibiu“. Dar ține să noteze și impresia „prietenului“ său: „Numa «Mihai» al meu este nemulțumit de această cursă eroică, el care, din vastele grajduri ale primăriei, unde trăia ca un pașă nepăsător, înconjurat de haremul său numeros, s-a văzut deodată transformat în... motocicletă!“ (p. 11).

Cum „Mihai“ nu fusese pregătit a face față rigorilor de pe front, cum îndeplinirea misiunilor sale – de ofițer de legătură – depindea în mare măsură de această ființă, care trebuia să-i fie nu numai mijloc de locomoție, ci și prieten, părtaș la efort și suferință chiar, îi scrie tatălui său – Duiliu Zamfirescu, la Faraone, să i-l trimită pe bătrânul «Micu», calul său de încredere de acasă“. Sosirea acestuia pe front îi prilejuiește inserarea în jurnal a unor rânduri de adâncă sensibilitate: „Micu este un veteran; el a fost în Bulgaria, când, întorcându-mă de la Paris, la aflarea declarării războiului, am plecat ca voluntar. Pe timpul acela, nici eu, nici el nu cunoșteam nici cea dintâi slovă a artei militare. Nu știam cum este tunul, iar el nu fusese niciodată legat la «canovăț». Ne obișnuisem totuși cu greutățile vieții de companie. El îl îngrijeam, el mă ducea neobosit zi și noapte.“

Îi face și portretul: „Micu este negru, ochiul vioi și aprins, capul subțire și mic; deșteptăciunea lui este remarcabilă; mă înțelegeam ca un om, trece pe unde vreau iar când dorm stă lângă mine, nemișcat, ca să nu mă lovească.“

Un moment de adâncă comuniune îi revine cu o claritate de parcă totul s-ar fi întâmplat cu o zi înainte: „Îmi amintesc de o noapte în Bulgaria (iulie 1913) – este o paranteză și totuși un episod de război – când, de acord cu locotenentul Potopan din Regimentul 11 Artilerie, ne întorceam la bază după o raită prin satele îndepărtate ale vestitelor înălțimi ale Ganezului, unde ne dusesem să rechiziționăm un convoi de căruțe de care regimentul nostru avea nevoie pentru marșul de înapoiere (din Bulgaria în România).

Era cam pe la miezul nopții, luna lumina ușor o privesc pe plaiuri unduite. Convoiul, pe un drum ce trecea prin câmpii, șerpuia. Eram călare încă din dimineața zilei de dinainte și oboseala mă doborâse; cu autorizația locotenentului Potopan, coborâsem de pe cal și mă culcasem într-una din căruțe pentru a putea ca, după ce-o apune luna și după o scurtă odihnă, să-mi reiau locul pe lângă convoi, a cărui căruță și bulgari puteau să dispară în porumb, la cea mai mică neatenție a noastră. Cu cinci soldați era greu să fie supravegheați.

Mă întorsesem, deci, în căruța care mă legăna, cu ochii spre bolta cerească, stelele străluceau ici și colo în lumina lunii. Puțin mai târziu, dormeam. În vis, mă vedeam în vârful unei clăi de fân care plutea pe firul unei ape liniștit; cineva, de lângă mine, îmi săruta obrazul, atingându-l ușor.

Mă trezii și care nu-mi fu mirarea să simt o răsuflare caldă pe obraz: era botul viteazului meu Micu, în timp ce mergea la spatele căruței, cu hățurile lui în mâna mea.

În timp ce umbla, smulse de sub capul meu, smoc cu smoc, fânul parfumat pe care pusesem capul; acum, nefiind decât sub capul meu, bietul animal părea să mă roage, cu mângâierea lui, să mă dau puțin la o parte, numai puțin de tot, pentru a-i da voie să-și continue păscutul.

L-am sărutat pe botul lui de catifea, dragul meu prieten vechi“. (p.15, 16).

Vizual, întâmplarea ar putea fi, pentru un regizor de film de război, o imagine antologică de mare efect psihologic și artistic. Fragmentul prefigurează cu ușurință scriitorul de mai târziu, Al. D. Zamfirescu.

Pe întreaga desfășurare a companiei anului 1918, Micu i-a rămas același statornic și nedespărțit tovarăș de drum, împărțind oratoriile vieții de pe front.“

„Dincolo de sat, într-o vale alungită, mărginită spre apus de dealurile Homorodului. Zorile zilei noroase luminează trist șoseaua înconjurată de verdeța udă de roua dimineții. Calul, la fiecare pas, apleacă capul spre a culege o gură de iarbă“. (p. 40).

„Pădurea cu crengile uscate răsună ca o sală. Aud în depărtare sunete. Urc, urc mereu! Calul nu mai poate. Stau și ascult“. (p. 41).

„Sunt extenuat și amărât. Descaltec, Micu nu mă mai duce și, pe jos, mâncând un ou răscopt, pe care am avut grijă să-l iau de la gazda noastră de cu noapte, o iau ocol până la un podeț care se găsește înapoia noastră și, de acolo, cu calul în dârlogi, până-n apropierea satului.“ (p. 42)

„Sub ploaia mărunță de toamnă ce a început să cadă încăleci iarăși și înainte“. (p. 44)

„Dau pinteni calului, și cu mine și sublocotenentul Slăvescu și, marș-marș, à la cravache, ieșim din sat urmăriți de pârâiala de gloanțe, căci suntem complet descoperiți. Văd ca o nălucă trupele noastre de infanterie culcate în șanțurile șoselei, unii înaintând în salturi, alții culcați pe burtă și ochind; calul meu zboară și alături de el murgul lui Slăvescu“. (p. 47)

Este unul din momentele în care prietenul său, Micu, i-a salvat viața, așa cum nota în josul paginii sale de jurnal.

Și mai jos: „Calul meu e atât de obosit încât, cu vârful de fier ascuțit al unui baston găsit, îl împung și totuși, nu iese din pas“. (p. 51)

Cât de puternică devenise legătura sa sufletească cu camaradul său de front o probează frământările de la sfârșitul războiului, din toamna lui 1918, privind soarta lui Micu. Dorea, cu ardoare, să-l păstreze ori, cum îi scria părintelui său, să-l dea în grija unchiului Constantin Zamfirescu (Didea, fratele scriitorului, n.n.) sau a vărului, colonelul Vasiliu.

Prețuindu-i adâncimea sentimentelor față de Micu, Duiliu Zamfirescu îi răspundea, la 29 septembrie 1918: „Căci, să ne înțelegem: e prea frumos să vrei să păstrezi pe Micu până la adânci bătrânețe. Partea frumoasă e pur subiectivă, căci Micu e cu totul indiferent la discuția noastră și mult mai sensibil la o traistă de ovăz.

Ce vei face cu el la iarnă? Chiar dacă vor pleca nemții (Focșanii și împrejurimile încă erau sub ocupație germană n.n.), va rămâne sărăcia și lipsa de furaj. Eu cred că te înșeli când

consemnări

afirmi că Didea sau colonelul Vasiliu vor primi calul. Aici ofițerii care nu au moșiile lor sunt exasperați“.

Această pasiune pentru cal, însemnând la Al. D. Zamfirescu iubire, înțelegere, prețuire și respect, avea să-l însoțească toată viața.

„În orice caz, îmi scria Lascăr Al. Zamfirescu, în tot cursul vieții sale, există din fiecare an sau perioadă fotografii ale tatălui meu care-l reprezintă mai mult călare decât pe jos: la Roma, în vila Borghese, la Berlin în Tiergarten, la Haga pe plaja din Scheneimgan, la Rio de Janeiro etc. sau, după Al Doilea Război Mondial când, chiar pensionar, târziu, prin anii '60, îl puteau vedea trecătorii de pe lângă terenul de obstacole de la Floreasca – sărind obstacole, la 68 de ani, spre simpatia prietenilor vechi, ofițeri ai unității deținătoare a cailor“.

Nu am avut bucuria de a schimba vreo vorbă cu Al. D.

Zamfirescu. L-am zărit doar o singură dată. Venisem în casa Zamfireștilor de pe str. Eminescu pentru achiziționarea unor mărturii. În momentul când Duiliu Al. Zamfirescu îmi demonstra, căutând câteva note, perfectă stare în care se afla, pianul lui Duiliu Zamfirescu (aflat acum la casa Pogor din Iași), a trecut pe lângă noi, cu ținuta lui dreaptă, elegantă, discretă și oarecum distantă, Al. D. Zamfirescu. „E tata, mi-a șoptit Lascăr Al. Zamfirescu. Se duce la hipodrom. Călărește ca la patruzeci de ani“. Câteva luni mai târziu avea să treacă în lumea umbrelor.

Concluzionând, cum să nu dăm crezare celui care-i păstrează cu sfințenie manuscrisele, Lascăr Al. Zamfirescu, care-și încheie rândurile cu: „Și apoi, câte povestiri nu vor mai fi scrise de Alexandru D. Zamfirescu chiar mai târziu, având ca subiect calul“.